

IGNÁCZ RÓZSA
Anyja leveléről

Részlet a szerző Hazájából kirekesztve című regényéből

Mikorra, mennyi idő alatt lohadt enyhén melegítő parázssá az az ellentétes érzelmek gyújtotta tűz, amelyik Kelemenben gyulladt?

Hogy meglátta anyja levelét, első érzése a megdöbentő, egész lényét elárasztó hévség volt-é? Érzett-é rajongó szeretetet? Nézi: édesanyja áldott kezével írott sorok. Mikor először futja át könnyfátyolos szeme a levelet, fojtogató szegyenérzet markolja szíven. Hogy ezt, ezt tudta neki írni az édesanyja! Ő kérjen kegyelmet, éppen ő? Ő hagyja itt Zsuzsit annak a beteges vén kéjencnek a karmaiban? Ő, mikor hiszen Zsuzsi, Zsuzsi hagyta el őt, már elhagyta! Nem kell Zsuzsinak a koldusszegény kamarás, mikor gazdag grófné asszony lehet.

Gyámoltalan, csacska édesanyám eltartaná a tanult, időt töltött fiát, csakhogy még lássa, mielőtt... nem! Nem halhat még meg, fiatalos, erős, nagy akaratú asszony az ő édesanyja. Szép. Milyen ritka szép asszony az én édesanyám. Amilyen szép asszonyok, leányok csakis odahaza, Erdélyben teremnek. Egy sincs, egy sincs erdélyi asszonyokhoz fogható kedves, szép odakint Magyarországon sem, nemhogy itt. Itt, most nem gondolhatok többé akárhogyan Zsuzsira, nem Árva Torma Éva! Tormának miért írja magát édesanyja, Boér Ferencné? Megholt talán Boér? Ha így írhat az édesanyja, csakis labancként írhat így. Hogy császár hűségére térjen, éppen ő? A fejedelem ellen ír édesanyja, ellene. Milyen gyűlölet élhet benne szegény urunk iránt! Hogy most, éppen most hagyná itt, ha képes volna a gyalázatra, hogy egymagának külön, alázatosan kegyelmet esdekелjen? Attól a császártól, aki mindenéből kifosztotta, aki száműzte, s lesse, ki tudná, meddig, hogy netán még válaszra is méltatná a fene császár az ő alázatos esedezését! Édesanyja még látni, ölelni akarná. Ki más is van neki kivüle, aki igazán az övé? Aki hű hozzá? Édesanyja mindig is féltékeny volt a fejedelemre, restellte, hogy a fia oly igen tiszteli és rajongja! Boér Ferenc nem volt rossz ember, de őt csak nem tisztelhetette apai példaképpen, már a maga ingatag jelleme miatt sem. Csak egy igazán nagy ember van Kelemen világában: ő, a fejedelem, aki mostanság, éppen mostanság egyre közelebb engedi őt magához, újabban még diplomáciai dolgokat is megbeszél vele. És ami a legtöbb: tartja magát! Viseli sorsát nemesen. Tűr, Isten igaz embere! De miért, hogy ez az oly sokáig utazott levél mintha az édesanyja főztének illatát árasztaná magából, hogy lehet ilyent érezni egy, úgy látszik, hogy tizenegy hónapot utazott levélből? Kelt Kolosvárott 1722. decembris 22-én, s ma? Ma, mire

ideérkezett, kinek, kiknek a kezén mehetett át ez a szégyenteljes, gyalázatos árulást ajánló levél? Szégyenteljes? Nem, nem, az anyját, a jó, az egyetlen édesanyját, aki a maga módján akarná a jót a gyermekének, a fia láthatásáért vívó édesanyját nem szégyellheti, de mégis! Fullasztó az, ami előnti. Hogy hűtlenségre, alázkodásra meg kegyelemkérésre biztatja. Zsarol! Zsarol vele, hogy azt írja, őt már „meggyőzte” az élet, ha nem siet haza, talán többé sohasem látja! Úgy ver a szíve, hogy majd beleszakad, az asztal oldalába kell fogóznia... Jaj de szép is ez, hiszen a levélből, a szavakból Zágon szól hozzája, ha százszor is Kolosvárról keltezte! Édesanyja. Ő az egyetlen jó bizonyosság Kelemen életében. Apja sose volt, sose látta. Az apja is az édesanyja volt egyben. Mikor is látta őt utolszor? Régen, milyen régen elszakadt tőle. S hogy rohanna haza hozzá! A szoknyájába szeretné temetni az arcát. Ezt, a mait? Nem, nem. Azt a régit. Nem kérhetem meg, hogy öltözzék fel, édesanyám lelkem, menjen el, s kérje meg számomra a kezét annak a... nem leány már az, édesanyám, nem lesz leánykérés számomra már sosem...

Akkor szerettem talán a legjobban édes lelkem anyámat, mikor kicsidkoromban úgy elfenekelt volt Kovásznán – ne sírjon, édesanyám, ezentúl jobb leszek –, mert most már igazán jobb, több, emberségesebb emberré akarok, kell válnom, édesanyám, hát áruló, kegyelemesdő éppen ezért nem, NEM! Nem fennhézás ez, édesanyám, alázodom én, higgye meg, de nem ember, nem, csakis az Úristen előtt, aki ránk, reám mérte ezt a sorsot. Nem hal meg a fejedelem egyhamar, dehogy hal, mit ijesztget kend engemet? Erős, vitéz ember ő, és a példa csak az. Az, csak az az egy, ahogyan ő él, ahogyan viseli a nagyságát, megcsalattatását, bukását, ahogy a reménység soha el nem hagyja, ahogy dolgozik és nevet és imádkozik és él itten, ő, a dalia, kiért asszonyok regimentje bomlott, most él egyedül, úgy, ahogy már a kamalduli szerzeteseknél elkezdette volt, egy tevékeny remete fejedelem módján, és én, én a kamarása vagyok. Maholnap már a legelső, legbensőbb embere.

Ha megtudná a fejedelem, hogy milyen levelet kapott! Mit gondolna az ő özvegy édesanyjáról? Szégyen, szégyen, hogy ezt tudta írni szegény! Tőle telhetett ki ez? Vagy rávette valaki, valaki ellenség-e? Volna-é Kelemennek ellensége odahaza? Nem hiheti, hogy volna, nem volt haragban soha senkivel az egy Mikes Ferkén kívül, azt a haragját is elemésztette. Ellenség ki lehetne azokon kívül, akik az apja, Mikes Pál cselekedete miatt próbálták volt üldözni őt?

Józsiról nem ír anyám... Miért nem, vajon? Miféle levél is ez? Ellenség szemének, német kopónak, labanc tekintetének, osztrák cenzor fürkészésének szánt levél? Jaj, hogy ennyit, ennyit tudott búsulni miattam, hogy aggódik érettem ma is, most is, mint apró gyermek koromban!

Mikor egy férfi zokogva sír, mit sirat, Úristen? Magát? Szeretőjét? Kelemen – Zsuzsit? A szegényt, hogy ezt írhatta neki az, aki mégiscsak a legtöbb az ő életében. Hiszen a legelső lélek ő, ő, aki életet adott neki – életünket az Úristen adja, az anya csak edénye születendő testünknek, melybe a lélek... Á, nem segít a filozofálás, ez ellen nem segít. Csak ne tudja meg soha senki itt a bujdosók között, hogy ezt a levelet kapta, ne tudjon senki erről a levélről, amelyikre nem lehet, nem lehet, lehetetlenség válaszolnia. Mit írhatna? Az igazat? Hogy nem koldul kegyelmet, nem lesz Rákóczi árulója, hogy hűséges a fejedelemhez holtáig és mindenén túl mindahhoz, amire az életét tette fel ez az igaz ember – ezt meg nem írhatom anyámnak, szegénynek! Ha ezt olvasná ellensége, ezzel okoznék bajt, rosszat neki. Édesanyám lelke nem úgy halandó, mint ő, mint a közönséges halandó emberek. Az eszme, a szabadság eszméje s az ő személye örökre, egybekötött, halhatatlanul: egy!... Látta, anyácska, én csak szolgálom a személyét, soha nem csatáztam. Drága jó édesanyám, kedhez repülnék, ha legalább szárnyas állattá válhatnék, akár egy repülő féreggé, egy cserebogárrá, hogy suhadnék haza kedhez, Zágónba! De hol van Zágón most, édesanyám? Kié most? Arról nem ír nekem. Zágón csak itt van bennem s ezekben a... Nem, nem lettem poéta, semmi tálentumom hozzá, amiket magyar nyelvre fordítok, írásokat, azok csak az unodalom elűzésére valók, amiket ebbe a könyvbe írok – leveleket –, anyácska, magammal levelezem. Mert leírom s el is olvasom és megformázom azt, amit átélek, látok, tanulok, s azt is, ahogyan volt egyszer, ahogyan haza-hazasuhajtozom; magamnak róttam mint torz jelet – jelek ezek a sorok, anyám. Egy történetet, amit francia nyelvből tettem át székely nyelvre, arra, amit anyám tanított nekem, a ked nyelvén írtam, egyetlen édesanyám, abba beleírtam Zágont, Zágont, mintha ott történt volna az, amit a francia írt volt. S nekem most itt ezeken a papírokon Zágonom van, hazám van, ebben otthon vagyok, ettől el nem válhatok – ehhez nem kell messzire hazamennem, ez velem van, bennem s velem marad, míg élek, az anyámtól, az otthoni Ambrustól, Vajnáéktól tanult gyermekkorombéli szavak szerint, hát nem szégyellem én kedet, egyetlen jó édesanyám, csak a levelét, azt, látta, szégyenlenem kell mások, itteni bujdosók előtt! Mit tehessek vele? Meg nem semmisíthetem, azt nem. Egyebem sincsen már édesanyámtól, csak ez az egyetlen levele. De el kell rejtenem! Láttá-é már más valaki, itteni ezt a levelet, olvasta-é, felteszi-é, hogy én képes volnék kegyelmet, külön kegyelmet koldulni a többiek háta megett, árulóvá válni, labanccá, itt hagyni a fejedelmet, áldott urunkat? Zsibrik uram nem töri föl más ember levelét, remélem s hiszem, hogy itt nem olvasta senki más ezt a levelet kívülem. A konstantinápolyi osztrák cenzor bizonyára olvasta. De nem válaszolok én erre az

osztrák vagy más követség útján sem, sehogyan sem. Mintha csak elveszett volna ez a levél Konstantinápoly és Rodostó között, nem, semmiképpen innen most s még talán sokáig el nem mehetnék, szökve soha, kegyelmet esdve semmiképp, nem hagyhatom az asszonyt sem, az új asszonyt, pedig hiszen ő otthagyt engemet. Ó, be szégyellem az én csekély voltomat, igazán én senkinek sem kellek, csakis édesanyámnak kellenék még. Bocsásson meg Isten gonosz gondolatomért, hogy szégyenlettem az anyám levelét, ember az anyját nem szégyenelheti! De el kell rejteni ezt a bizonyára megfélemlített, gyámoltalan asszonyszemélytől írott levelet.

Józi tanácsolta volna neki ezt? Nem hihetem. Nem ír róla. De megvan Józi, bizonyára megvan. Boér Ferenc fia bizonyára a német császár hű embere manapság, s anyám, szegény, drága jó anyám, hát van neki kívülem még egy fia – de nekem, úgy lehet, feleségem sem lesz már, sem fiam –, nem lehetett nekem olyan anyám, mint Neki! Istenem, a fejedelem hős édesanyja! Kicsi, gyámoltalan, mégis küzdő, ügyeskedő, székely asszonyka az én édesanyám, mit harcolt a pereskedéssel érettem... Nekem az is kápráztatta a lelkeket, hogy a mi urunknak, a fejedelemnek is csak mostohaapja volt, mint nekem, miben is nem őt akartam követni, utánozni, az egy csatázást kivéve, azt ő sem akarta, de hogy kerestem közte s szegény magam között a sorsbéli hasonlóságot, s hogy utánozom mostan is, írok, ahogyan ő is ír, nekem róla kell írnom, őt szolgálom – s ezt a levelet tüntessem el, de sebesen!

Ambrusért kiáltott, vagyis a padlón dörömbölt a patkós csizma sarkával olyan dühvel, mintha eszeveszett, örült táncot járna, aztán hogy a szolgálta ijedten felszaladt, még egyre remegett a keze a kamarás úrnak azzal a levéllel, mikor a parancsot kiadta. A hangja akkor már olyan nyugodt volt, mintha nem ő dörömbölt volna oly eszeveszetten percekkel ezelőtt...

Az árva Torma Éva fiát kesergő levelét összehajtogatva, egy bőrtokba varratta be Mikes Kelemen szolgálójával, Kecsüd Jánossal, azaz Ambrussal.

A kamarásúr egy bőrtárcát vett elő a ládájából, és azt parancsolta, hogy annak a bőrt szabja fel, de minél előbb, varrjon belőle egy kicsiny, hengerded tokocskát. Nagyot nézett Ambrus, hogy még bőrt szabatna, varratna véle a kamarás úr, ahhoz dikics, vagyis ár is kellenék! Hogy döfködjé által a bőrt csak a nagy, rozsdás varrótüjével?!

– Gyorsan Ambrus, s ügyesen!

Véresre szurkotta a hüvelykujját a szolgálta, míg a kiszabott, összehajtogatott bőron a rozsdás tübe fűzött erős kendercérnát átdöfködhetette; a tú foka lyuggatta a hüvelykét gyűszűje hián, de meglett a tokocska nagy nehezen, aztán – szokja meg a szegény cselédember az urak különös cselekedeteit! Ambrus csudálta egy cseppet azt, amit a

kamarás úr mivel, de hát az ő dolga. Hogy mint egy kutya, török amulettet csinál abból a bőrtokba préselt levélből, egy børszijaeszkát is varrat a tokra, a szíjat a nyakába akasztja, s a kikötött inge alá, a kebelébe béereszti a leveles tokot.

– János – mondta a kamarás úr, s megtörölte verejtékes arcát –, ne haragudjék kend, hogy Ambrusnak nevezem, ugyé, nem haragszik érette? – Nem várt feleletet, egy aranyat, egy egész aranyat adott Ambrusnak a nehéz s hirtelen munkáért. János-Ambrus alig merte elvenni a nagy pénzt, nincsen ilyenből sokja a kamarás úrnak se, de azt mondta:

– Tegye csak el, tegye a félretett zsoldja mellé, hátha megfiadzik még.

– Mi az? Tán kend nem gyűjtene útiköltségre, hogy egyszer tán innet hazamenjen Szepesbe, a családjához? Lengyelországon keresztül talán lehetne... János.

– Nem megyek én már innét sehová sem – sóhajtott Ambrus. – Meghalhatott azóta a feleségem is, sohasem íratott, nem is volt nekie kivel hogy írasson, vagy tán engem vélt holtnak, s más ember felesége lett. Lengyelben, Isten a tudója, él-e még az a leány, akivel összemelegedtem volt, ahhoz, ha lehetne, még talántán el is mennék egyszer, de leginkább csak itten szolgállok, amég kegyelmed parancsolja. Hiszem, hová az Úristen az ember elköltendő kenyerét letette, ott kell azt nekie elkölnie.

A kamarás úr felvont szemöldökkel hallgatta a török közmondást a magyar nyelven rámondó s egyszeriben bőbeszédűvé bizalmasodott szolgát, s majd megtapogat-

ta az inge s a kaftánja alatt a bőrtokocskát, hogy lám ő is, mint egy török – amulettként őrzi a mások előtt titkolni való, nagy-nagy szeretettel lelkét melengető levelet.

Ambrus úgy gondolta, hogy a kamarás úr titkát nem fogja elárulni senkinek, mindössze tán a szakácsnak említi meg, hogy milyen különös amulettje lett a kamarás úrnak, hiszen a szakácson kívül nincsen neki más jó ismerőse itten senki. S a szakács is sok újdonságot mond neki, ha éppen ráér, az urak nehezen érthető szokásairól.

Mintegy hónappal ezután történt, hogy a fejedelem szakácsának ideje akadt, hogy Ambrussal elbeszélgessen, mivel ekkor rendelkezett úgy a fejedelem, hogy csak kisebb ebédet főzzön a közös teremben étkezőknek, mert ő nem lesz az ebédlőházban otthon ebédidőben.

A kamarás urat rendelte maga mellé, azzal az óhaj-tással, hogy kísérje el őt – mindössze két másik kísérője társaságában – az özvegy Bercsényi grófné látogatására, az egykori Kőszeghy Zsuzsihoz. Úgy illendő, hogy régi hű, jó barátja harmadik feleségét, az új özvegyet két hónappal a gyász után végre meglátogassák. A Bercsényi temetése óta sem látta a fejedelem az új Bercsényinét, azon ott volt a fejedelem, s betegségében is egyre látogatta Bercsényi urat, s igen szép cselekedetnek találta azt, hogy az új asszony milyen híven ápolja az ő legjobb barátját. Hát megérdemli, hogy most részvétlátogató vizi-tával tisztelje meg, s éppen hogy Mikessel, hiszen övele járt el legtöbbször Bercsényiékhez.

NOVEMBERI MÁRAI FILMNAPOK A TABÁN MOZIBAN!

2011. november 9-től 13-ig a budapesti Tabán mozi Márai műveiből készült filmekkel és emlékező beszélgetésekkel idézi meg az író világát.

A vállalkozás egyedülálló: az összes eddig elkészült Máraival kapcsolatos film – legyen az dokumentum- és játékfilm, vagy fotográfiai alkotás – néhány nap alatt, „egy bokorban” megtekinthető; ráadásul a Krisztinavárosban, amely Márainak is lakhelye volt.

A vetítéseket beszélgetések és interjúk követik alkotókkal és a téma szakértőivel. A Márai Sándor Kulturális Közalapítvány pedig egy mini-kiállítással járul hozzá az összképhez.

Érdekesség, hogy az egyik esten összművészeti formában találkozhatunk Márai filozofikus gondolataival: művészi videográfiai kompozíció szolgáltató illő háttérrel két színművész *felolvasó-színházi* produkciójához, melyhez csellókíséret is társul.

A részletes műsorinformációkat lásd:

www.tabanmozi.hu